

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Усі країни світу стикаються з викликами демографічних змін, тому вивчення їх соціально-економічних наслідків є надзвичайно важливим. По-перше, демографічні зміни, такі як народжуваність, смертність та міграція, прямим чином впливають на чисельність та структуру населення, що визначає потенціал робочої сили та економічне зростання регіонів країни. По-друге, ці процеси впливають на попит соціальних послуг, зокрема освіти, охорону здоров'я та соціальне забезпечення, що потребують відповідного планування та додаткового ресурсного забезпечення. По-третє, нерівномірний розподіл населення в регіонах створює певні виклики для місцевої економіки та інфраструктури, що вимагає розробки нових регіональних стратегій.

В останні роки науковці знову почали наголошувати на головну роль демографічних процесів для економічного розвитку. В сучасному світі, ключовим чинником економічного зростання є не стільки накопичення матеріальних активів, скільки розвиток людського капіталу та технічний прогрес. Тобто, саме демографічні зміни стимулюють інституційні, технічні та політичні трансформації.

Однією з основних проблем розвитку людського капіталу України є катастрофічна демографічна ситуація. Станом на початок 2024 року індекс скорочення населення складає більш як 1,0%. Окрім цього його особливість статево-вікової структури та збільшення рівня еміграції, сьогодні є основними демографічними ризиками для країни [3].

За даними ООН Україна займає одні з перших позицій за темпами скорочення населення. Важливо зауважити, що цей процес почався ще до повномасштабного вторгнення. В порівнянні з іншими європейськими країнами,

протягом 1990-2022 рр. рівень народжуваності й тривалість життя в країні постійно скорочувався. За вказаний період населення зменшилось приблизно на 10,7 млн осіб. Відповідно статистичних даних, на 1 січня 2022 року населення країни складало приблизно 34,5 млн осіб, проте з початком активної фази бойових дій, вже на кінець серпня 2022 року чисельність населення скоротилась до 27,8 млн, тобто всього за декілька місяців населення країни зменшилось приблизно на 6,7 млн осіб [6].

Демографічне старіння в країні прямим чином пов'язане з низьким рівнем народжуваності, коефіцієнт якого наразі складає 0,7, у той час, як для зростання чисельності населення повинен бути більше ніж 2. В довгостроковій перспективі соціологи прогнозують, що цей негативний тренд буде тривати й після припинення війни [4].

На уповільнення темпів народжуваності також прямим чином впливає демографічний дисбаланс за статтю. За даними Державної служби статистики України, від 1991 року до початку 2022 року, кількість жінок перевищувала кількість чоловіків. Жінки складали 53,7% (22 млн 658,6 тис. осіб), а чоловіки 46,3% (19 млн 558,2 тис. осіб). На початку 2022 року на 100 жінок припадало 86 чоловіків, а вже у 2023 році показник збільшився до 110 чоловіків [2].

За результатами останніх досліджень було встановлено що сьогодні в країні проживає приблизно 29 мільйонів осіб, з яких 17 мільйонів або 58,6% професійно неактивне населення, з них лише 4,8 мільйона діти до 15 років. Також у суспільстві виникла нова проблема, коли молодь, переважно учні старшої школи, покидають країну до завершення свого навчання [1, 7].

Наступним важливим фактором демографічної кризи в країні, є збільшення рівня еміграції. Від початку війни виїхало від 5 до 8 млн осіб, переважну частину з них складають жінки працездатного віку, які мають вищу освіту, третину мігрантів складають діти. Результати проведеного дослідження Інститутом соціології НАН України, показали, що приблизно 47% біженців змогли адаптуватися в нових країнах і поки не планують повертатися. Це свідчить про те, що на прийняття рішення щодо повернення частини емігрантів

впливає саме їх рівень адаптації в нових умовах проживання, а саме: соціальна підтримка у вигляді виплат, їх рівень володіння мови, наявність роботи, психологічний стан [3].

Починаючи з 2014 року в країні відбулись масові внутрішні переміщення населення зі східних регіонів країни. З початком повномасштабної війни, через безпековий фактор, ситуація лише загострилась та збільшила свою географію у межах всієї країни. Це призвело до знелюднення одних територій та збільшення антропогенного навантаження на інші. Відбулась повна деіндустріалізація східних регіонів та часткова втрата потенціалу аграрного сектору на південних регіонах. Внутрішні міграційні процеси населення прямим чином вплинули на переміщення економіки та розбалансування ринків праці в регіонах країни [1].

Всі вище зазначенні фактори є серйозною загрозою для людського капіталу країни, та економіки в цілому, тому Міністерство соціальної політики розробляє стратегію демографічного розвитку України до 2040 року. В проєкті вже представлені основні цілі та завдання. По перше, головною метою є створення умов для підвищення народжуваності та підтримка сімей. Цю мету буде здійснено завдяки наданню відповідної комплексної та соціальної підтримки, та створенню сприятливих умов поєднання батьківства з кар'єрою. По друге, зниження передчасної смертності, шляхом популяризації навичок самозбереження (здоровий спосіб життя, регулярні медичні огляди та ін.). Також важливою метою є, адаптація населення до демографічного старіння та створення умов для активної старості. Планується, забезпечити міграційний приріст населення, шляхом повернення біженців, які виїхали внаслідок повномасштабної війни, і тих мігрантів, які покинули територію країни до її початку. Фінальна мета проєкту, забезпечення оптимального розподілу населення в регіонах. Реалізації цієї мети буде відбуватись завдяки, сприянню інтеграції у нових громадах внутрішньо переміщених осіб, або створення сприятливих умов для їх повернення у регіони їх походження [5].

Отже, в результаті погіршення рівня та якості життя демографічні процеси в країні мають депопуляційний характер, що обтяжуються міграційним

відпливом за межі країни. Важливо відзначити, що в Україні демографічна проблема виникла не у зв'язку з війною, а набагато раніше, проте, активні бойові дії цю проблему значно розширили та посилили. На сьогодні країна стикається з низкою демографічних викликів, кожен з них має свої особливості та наслідки для всіх регіонів країни, створюючи як нові можливості, так і серйозні загрози.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Агенства у справах біженців ООН (УВБК ООН) в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unhcr.org/ua/> 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> 3. Офіційний сайт Інститутом соціології НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://isnasu.org.ua/> 4 . Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://idss.org.ua/index> 5. Офіційний сайт Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/> 6. Офіційний сайт Організації Об'єднаних націй в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.un.org/uk> 7. Офіційний сайт Українського інституту майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uifuture.org/>